Przegląd Kościelny

Nr. 1. Poznań, 6 Lipca 1882. Rok IV.

„PRZEGLĄD KOŚCIELNY“ wychodzi co tydzień w czwartek. — Przedpłata kwartalna wynosi na całe Niemcy 3 m., dla Galicyi i Austryi 1½ flor., w innych krajach cena prenumeracyjna z doliczeniem odnośnego portoryum. — Biuro redakcyi przy ulicy Seminaryjskiej Nr. 2. — Rękopisma nadsyłane Redakcyi, jeśli nie zostaną zużyte, zwracają się na żądanie. — Listy do Redakcyi winny być frankowane.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

LEONIS

DIVINA PROVIDENTIA

PAPAE XIII

LITTERAE APOSTOLICAE

De Missae Sacrificio in singulos dies Festos pro populo ab omnibus Catholici orbis Episcopis celebrando.

LEO EPISCOPVS

SERVVS SERVORUM DEI

AD PERPETUAM REI MEMORIAM.

In suprema rei christianae procuratione, beato Petro Apostolorum principi eiusque successoribus divinitus data, illud Romanos Pontifices summa vigilantia providere necesse est, ut omnes sacrorum ministri curam animarum gerentes sui muneris officia, ex quibus commune Ecclesiae bonum magnopere pendet, studiose et accurate exerceant. In iis autem eminet sacrosanctum Missae sacrificium, pro salute populi cui quisque praeest, nominatim faciendum: cuius vim officii Patres Tridentini ex praecepto divino proficisci tradiderunt¹) Quapropter ne quis in ea re delinqueret, Benedictus XIV Decessor Noster, editis Apostolicis Litteris *Cum semper oblatas* die XIX Augusti anno MDCCXLIV, edixit omnes et singulos, qui in aliqua Parochiali Ecclesia quocumque titulo animarum curam gererent, in singulis Dominicis aliisque diebus festis „non modo sacrificium Missae celebrare, sed etiam illius fructum medium pro populo sibi commisso applicare debere: nec illud pro aliis applicare, aut pro huiusmodi applicatione eleemosynam percipere posse.“ Quibus quidem in litteris aperta Episcoporum mentio nulla est: nihilominus dubitari non potest, quin Pontifex sapientissimus quod de Parochis tam graviter praecipiebat, idem de maioribus animarum pastoribus intelligi tacite saltem et oblique voluerit. Idque multo veri similius apparet ex eo, quod proximus eius successor Clemens XIII in hoc eodem genere exposuit et declaravit. Is enim in Litteris Encyclicis *A quo die* post. Id. Sept. an. MDCCLVIII datis, cum multa de episcopalium munerum perfunctione dixisset, illud etiam adiecit, sacrum pro populo peragere *crebro* Episcopos oportere, de se deque Venerabilibus Fratribus suis in hanc sententiam locutus: „Cum non nostras tantummodo curare debeamus infirmitates, sed etiam putare aliorum mala ad nos pertinere et ea aeque habere ac nostra, vehementius diutiusque intendenda nobis ad Dominum nostra est oratio, qua, tamquam Ecclesiae fidelium interpretes, omnium fidem, spem et caritatem ante oculos Domini statuentes, quod omnibus in universum quodque cuique fidelium opus est, a Domino impetremus. Dei autem exorandi viam nobis muniet, et quidvis adipiscendi etiam aperiet augustissimum Eucharistiae sacrificium. Idcirco vel maximis nostri muneris occupationibus etiam implicati, sacrosanctum Iesu Christi Corpus et Sanguinem non recusabimus quominus frequenter Deo offeramus, nullumque maius putemus nobis datum esse negotium, quam crebro placationis hostiam pro nostris populique peccatis Deo Patri immolare.“

Haec Decessor ille Noster non minus sapienter quam pie. Verum quibus Episcopi diebus perlitare pro populo debeant, nihil ille constituit: ex quo factum est, ut inter doctores catholicos atque etiam inter ipsos Episcopos de officio conveniret, de diebus discreparet. Cumque hanc opinionum varietatem Romanae Congregationes Nostrae ad hanc diem minime sustulerint, non eadem ubique exititit disciplina, sed varia in locis variis consuetudo. Nunc vero Episcopi plures, omnem haesitationis causam sibi penitus eximi cupientes, significarunt avere se et orare, ut de ipsis diebus Sedis Apostolicae autoritate decernatur, lata lege, cui omnes in reliquum tempus obtemperent. Igitur cum nihil Nobis tam curae sit, quam publica christianorum utilitas et rerum sacrarum aequabilis in omnibus locis disciplina, simulque velimus Ven. Fratribus Nostris Episcopis, praesertim tam aequa postulantibus, satis facere, nihil differendum ducimus, quin de ea re pro potestate Nostra statuamus ac iudicemus.

Generatim vero et universe officium istud episcopale, de quo loquimur, non est difficile cognoscere quam sit sacris litteris consentaneum, et praeteritorum temporum memoria testatum. Quae enim loca causas rationesque suppeditant, cur generatim quotquot sunt animarum pastores fundere preces sacrumque facere debeant pro populo quem regunt, ex iisdem locis efficitur, idem plane esse officium Episcoporum: sunt enim Episcopi in munere pastorali principes. Sic a primo Ecclesiae ortu rerum externarum administrationem deponere Apostoli properaverunt, quo sibi commodius *orationi et ministerio verbi* insistere liceret¹). Et Paulus ad Collossenses de se ipse *Non cessamus*, inquit, *pro vobis orantes et postulantes ut impleamini agnitione voluntatis eius in omni sapientia et intellectu spirituali*²). Et ad Philippenses: *Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens*³). Et ad hanc deprecationem, in qua Paulus cum gaudio et gratias agens Deo semper haerebat, non est dubium, quin sacrificium Eucharisticum adhiberet, quod est praestantissimum precationis genus, et cuius ille potissimum causa pontifices christianos testabatur esse constitutos. *Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis*⁴).

Quemadmodum vero ex his locis perspicuum est, omnino Episcopos debere rem divinam pro salute populi saepe facere, ita facile intelligitur quam deceat, immo quam oporteat in die-

¹) Sess. XXIV cap. 1 *de Reform.*

¹) Act. VI, 4 et seq. — ²) Ad Coloss. I, 9. — ³) Ad Philip. I, 3—4. — ⁴) Ad Heb. V, 1.

bus festis singulis facere. Etenim festi dies singulari quadam ratione religioni addicti et consecrati sunt: per eosque, assueti intermissione laboris, christianis praecipitur plus operae iis rebus tribuere, quae ad excolendum expiandumque animum pertinent; maxime vero augustissimo sacrificio interesse, quo creatori et gubernatori rerum omnium Deo debitum latriae cultum adhibeant. Quamobrem ipsa videtur dierum festorum sanctitas postulare, ut Episcopi, Ecclesiae sibi commissae custodes et principes, sanctissimum Missae sacrificium pro populo offerant Deo, „quo tamquam Ecclesiae fidelium interpretes, omnium fidem, spem et caritatem ante oculos Domini statuentes, quod omnibus in universum, quodque cuique fidelium opus est a Domino impetrent."

Huius disciplinae probe opportunitatem utilitatemque viderant Episcopi veteres, qui summa cum religione sacrificandi munus per dies festos semper usurpaverunt. Quod sane complura christianarum antiquitatum monumenta confirmant: et in iis commemorandum videtur S. Iustini M. testimonium ex Apologia I ad Antoninum Pium[1]): in qua posteaquam nitide declarasset, consecratum in Eucharistico Sacrificio panem et vinum „non ut communem cibum et potum sumi" a christianis, sed ut „incarnati Iesu carnem et sanguinem," quemadmodum „Apostoli in commentariis suis, quae vocantur Evangelia, tradiderunt," mox graphice describit rationem totam unde ab initio Ecclesia catholica, per oblationem huius Eucharistici Sacrificii, solemnem cultum Deo optimo maximo exhibere consuevit Dominico quoque die, quem gentiles *diem solis* appellabant, ethnicum Imperatorem his verbis allocutus: „Ac solis, ut dicitur, die omnium sive urbes sive agros incolentium in eumdem locum fit conventus, et commentaria Apostolorum aut scripta Prophetarum leguntur, quoad licet per tempus. Deinde ubi lector desiit, is qui praeest admonitionem verbis et adhortationem ad res tam praeclaras imitandas suscipit. Postea omnes simul consurgimus et preces emittimus: atque, ut iam diximus, ubi desiimus precari, panis affertur et vinum et aqua: et qui praeest preces et gratiarum actiones totis viribus emittit, et populus acclamat, *Amen*, et eorum, in quibus gratiae actae sunt, distributio fit et communicatio unicuique praesentium, et absentibus per Diaconos mittitur." Quod vero S. Iustinus per ea verba *qui praeest* non semel prolata designet hoc loco praesertim Episcopos, in ambiguo esse non sinunt tot illae quae supersunt sanctorum Ecclesiae Patrum orationes seu Homiliae, quas *inter Missarum solemnia* constat esse pro concione recitatas. Sic S. Gregorius M.[2]) „quia, inquit, Missarum solemnia ter hodie celebraturi sumus, loqui diu de evangelica lectione non possumus." Immo in hac re tam constans disciplina tenuerat, ut si forte diebus festis a christianorum conventu abfuisset Episcopus; item si concionem habere aut divinam hostiam litare praetermisisset, novitatem et insolentiam rei haud secus mirarentur omnes[3]), quam si diebus iuri dicundo statutis vacuum tribunal, vacua iudicum subsellia cernerentur. Sacris autem in dies festos operante Episcopo, *communis sacrificii* oblatio fieri dicebatur[4]): cuius appellationis ea profecto vis est, ut satis significet, praesente populo et pro populo Sacrificium fieri consuevisse. Huc aliud etiam spectat, quod erat in more positum Pontificum Romanorum: ii quippe Dominicis diebus, peracto Sacrificio, quidpiam *consecratorum munerum* mittere ad singulos Urbis Titulos, seu curialia templa solebant, quibus in locis una cum inferioribus animarum pastoribus multitudo adesset, quae adesse Pontifici maximo sacrificanti non potuisset. Quae quidem consecratorum munerum pars communi sermone *fermentum* appellata ob hanc causam censetur, quod sicut modicum fermentum totam, cui iniicitur, farinae massam conglutinat atque attollit; ita mystico illo quasi fermento populus Urbanus universus in

[1]) In edit. Maurin. pag. 83 n. 61. — [2]) Hom. VIII in Evang. — [3]) S. Io. Chrysostomus Hom. I *de incomprehensibili Dei natura.* — [4]) Concil. I Prov. Mechlinien. Tit. *de Epis.*

unum veluti corpus coalesceret, ut singuli se cum Pontifice maximo fide et caritate coniunctos, et sacrificii, quod ille faceret, participes esse sentirent[1]).

Quod si mutata hodie consuetudine, nequaquam singulis diebus festis coram multitudine Episcopi sacrum faciunt, facere tamen pro populo necesse est. Revera Patres Tridentini, qui hoc officium ex praecepto divino repetunt[2]), cum deinceps[3]) iubent Episcopos curare ut omnes Presbyteri „saltem diebus Dominicis et festis solemnibus, si autem curam habuerint animarum, tam frequenter ut suo muneri satisfaciant Missas celebrent," eos profecto tacite monuerunt, ne officio iusto ac debito, quod ab inferioribus animarum pastoribus exigerent, ipsi deessent. Quapropter in Concilio Provinciali Mediolanensi I, cui maxime proposita erat decretorum Tridentinorum promulgatio, praesentibus et suffragia ferentibus iis ipsis Episcopis, qui paulo ante ad sedes suas Tridento reverterant[4]), constitutum est: „Cum Pontifices, ut inquit Apostolus, ex hominibus assumpti pro hominibus constituantur in iis quae sunt ad Deum, ut offerant dona et sacrificia pro peccatis, Episcopus Dominicis et aliis festis diebus, nisi iure impediatur, Missam celebret"[5]).

Quapropter mirum videri non debet, si Theologiae moralis et iuris pontificii doctorum una fere sententia est, officium celebrandi Missam pro populo maiore ratione ad Episcopos, quam ad Parochos pertinere. Omnium loco sit S. Alphonsi De Ligorio, Ecclesiae Doctoris, auctoritas: „Si autem Parochi, et omnes quibus cura animarum commissa est, tenentur in Dominicis et festis de praecepto Missam celebrare et applicare pro populo, tanto magis ad id tenentur Episcopi tamquam principaliores animarum pastores"[6]). Cuius doctrinae ratio in eo maxime consistit, quod cum Parochi auctoritate ecclesiastica instituti sint, eorum officium ex iure divino, quod *mediatum* et *hypotheticum* vocant, proficiscitur. Contra vero ad Episcopos pastorale munus *immediate* pertinet, quippe quos Spiritus S. posuit regere Ecclesiam Dei: pertinet etiam *principaliter*, quia inest in eis perfecta et plena cura pastoralis, cuius partem dumtaxat Parochi exercent, Ecclesiae auctoritate sibi demandatam. Quod sane praeclare S. Thomas his verbis complectitur: „Episcopi principaliter habent curam ovium suae dioecesis: presbyteri autem curati habent aliquas subministrationes sub Episcopis," id est, secundum quod eis ab Episcopo committitur"[7]).

His itaque omnibus diu multumque consideratis, auditisque Ven. Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum sententiis, decernimus et declaramus, omnes et singulos Episcopos, quacumque dignitate, etiam Cardinalitia, auctos, item Abbates iurisdictionem quasi episcopalem in Clerum et populum cum territorio separato habentes, in Dominicis aliisque festis diebus, qui ex praecepto adhuc servantur, et qui ex dierum de praecepto festorum numero sublati sunt, omni exiguitatis redituum excusatione aut alia quavis exceptione remota, ad Missam pro populo sibi commisso celebrandam et applicandam teneri.

Et ne cui dubitationi aditus pateat, declaramus, eosdem Episcopos et Abbates huic officio satis esse facturos per celebrationem et applicationem unius Missae pro universo populo sibi commisso, etiamsi duas vel plures Dioeceses et Abbatias aeque principaliter unitas regant. Novimus quidem Romanas Congregationes Nostras aliud decrevisse de Parochis duas vel plures parochiales Ecclesias aeque principaliter unitas gerentibus: in quibus singulis singulae per dies festos Missae celebrentur et pro populo applicentur necesse est. Sed alia est Parochorum, alia Episcoporum ratio. Etenim cum cuique Parocho specialis

[1]) Cfr. B. Ios. M. Thomasii Card. Opusc. VI in edit. Rom. Omnium Opp. Tom. VII pag. 51 seqq. Cfr. etiam Augustini Orsi Card. Hist. Eccl. Lib. XXXI, n. 58. — [2]) Sess. XXIII *de Reform.* c. 1. — [3]) Ead. Sess. c. 14. — [4]) Cfr. Orationem a S. Carolo Borromeo habitam. — [5]) Tit. *de frequenti divini Sacrificii oblatione.* — [6]) Theol. Moral. lib. VI n. 326. — [7]) 2. 2. qu. 184, art. 6 ad 2 et 3. Vide etiam opusc XIX cap. 4.

in unaquaque Paroecia ac definita populi cura commissa sit, festis diebus Parochus non modo celebrare pro populo debet, sed etiam in parochiale templum populum admittere, ut sacrosancto Missae sacrificio intersit, et audiat verbum Dei, et sacramenta pro opportunitate recipiat, et iis omnibus officiis excolatur, quae diebus praesertim Dominicis aliisque festis praestanda sunt. At non haec valere possunt pro Episcopis, qui dissimili in conditione et causa versantur, cum nulla lege hodie iubeantur omnibus diebus festis sanctum Sacrificium in Cathedrali templo peragere.

Quamquam vero minime necessarium, opportunum tamen ducimus declarare, ea quae supra constituta sunt, ad Episcopos non spectare, qui *Titulares* dicuntur, quique ad dignitatem episcopalem promoti, ideo a Romano Pontifice titulo decorantur Ecclesiarum Cathedralium, quae olim florentes, nunc Clero populoque catholico destituuntur, ne scilicet antiqua earum dignitas et memoria penitus deleatur. Cum enim ipsi sedium suarum possessionem non capiant, qua dumtaxat suscepta munus, de quo diximus, Episcopi implere tenentur[1]), cumque nullus neque Clerus neque populus eorum regimini tradatur, satis constat, eos uti carent usu atque exercitio potestatis ex episcopali consecratione acceptae, ita etiam haud esse officiis atque oneribus curae episcopalis obnoxios. Sed tamen si aequitatis caritatisque episcopalis ratio habeatur, non potest non consentaneum videri, eos etiam interdum sacrificium offerre, ut rescipiat Deus miseram Ecclesiarum illarum conditionem, quarum titulo et nomine ipsi honestantur. Huic rei optime congruunt quae a Pio VI Decessore Nostro in consecratione Episcopi Cyrenensis die IV Octobris an. MDCCLXXVIII in Basilica Ostiensi dicta sunt: cum scilicet enumerans causas ob quas Apostolica Sedes Ecclesias etiam ab infidelibus occupatas conferre solet, „oportere inquit, aliquem existere cui singulariter incumbat, si non regere captivam illam miseri gregis portionem, preces saltem ac lacrymas pro eadem ad misericordiarum Patrem assidue effundere.“

Volumus autem praesentes Litteras, omniaque et singula in iis contenta inviolabiliter observari, et de subreptionis, obreptionis, aut cuiuscumque invaliditatis vitio intentionisque Nostrae et quocumque alio defectu a quoquam notari, impugnari, vel in controversiam vocari nullo unquam tempore posse; sublata cuilibet aliter de his iudicandi et definiendi potestate: et quidquid secus super his contigerit attentari, irritum et inane decernimus. Non obstantibus Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis, etiam in generalibus Conciliis editis, nec non Cancellariae Apostolicae regulis, statutis quoque etiam iuratis, consuetudinibus etiam immemorabilibus, atque indultis etiam Apostolicis quomodolibet hactenus concessis, ceterisque contrariis quibuscumque. Atque hae Litterae Romae publicatae perinde habeantur ac si unicuique eorum, quos concernunt, personaliter intimatae et notificatae fuissent.

Nulli ergo hominum liceat hanc paginam Nostrarum Ordinationum et Constitutionum infringere, seu eidem ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum.

Datum Romae apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicae millesimo octingentesimo octuagesimo secundo, IV Id. Iunii, Pontificatus Nostri Anno V.

C. Card. *Sacconi* Pro-Datarius — Th. Card. *Mertel.*

Visa

De Curia I. De Aquila e Vicecomitibus.

Loco † Plumbi.

---

[1]) S. C. Rit. in *Marsor*, 12 Nov. 1831.

Zmiany w cerkwi i obrządkach unickich w Galicyi.

Proces o zbrodnią stanu, jaki się obecnie toczy we Lwowie, zwraca na siebie powszechną uwagę nie tylko w kraju, lecz i za granicą, gdyż nie od dawna tak jaskrawego nie rzuciło światła na stosunki polityczne i religijne pomiędzy Rusinami w Galicyi. Proces ten, przedstawiający wiele ciekawych momentów, stwierdza przedewszystkiem aż nadto jawnie, zadając kłam ostatnim okólnikom ks. Metropolity, że w pewnéj części duchowieństwa rusińskiego zagnieżdżone są straszliwie sympatye schizmatyckie i silna odbywa się agitacya na rzecz Moskwy i schizmy — a ztąd smutny stawia horoskop dla przyszłości Unii w Galicyi. Taki bowiem ks. Naumowicz, pracujący od wielu lat bezkarnie słowem i pismem, agitacyą czynną, broszurami i dziennikami nad zagładą Unii, przyznający się z wszelkim cynizmem do prawosławia, namawiający Rusinów do porzucenia Unii, nie jest wcale wyjątkową osobistością. Takiego ducha, sposobu myślenia, zasad jest wielu innych, że tylko wspomnimy niektórych duchownych świadków, występujących w procesie, albo agitacyą przeciw bulli papiezkiéj, którą tylko mogą propagować ci, dla których Papież nie jest najwyższym zwierzchnikiem Kościoła. Jak dzisiaj szczególniejsze okoliczności odkryły światu drobną cząstkę téj podziemnéj roboty, tak czas i sposobność zedrze maskę z wielu innych agitatorów, jak dziś z Naumowicza — może niestety wtenczas, gdy będzie już zapóźno ratować.

Proces podniósł rąbek zasłony, okrywającéj schizmatyckie dążności, roboty i niebezpieczeństwa, grożące Unii i zbawieniu tylu dusz — list, ogłoszony w numerach 136, 137, 139 i 140 *Czasu* z zeszłego miesiąca, pisany przez księdza unitę do pewnego duchownego celem przedłożenia jego treści Stolicy Apostolskiéj, daje smutny obraz stosunków wewnętrznych cerkwi, zmian w obrzędach i liturgii na modłę prawosławną, mających na celu przysposobić powoli lud do przejścia na prawosławie. Ponieważ nie wielu z Czytelników naszych ma *Czas* w ręku, list ten powtarzamy, już to aby stwierdzić słuszność obaw o całość Unii, już też aby w jak najszerszych kołach rozbudzić przekonanie o gwałtownéj potrzebie naprawy i radykalnéj reformy w Kościele unickim w Galicyi.

List ks. unity brzmi:

„Wyczytawszy w nr. 48 *Czasu* znakomite ocenienie ducha listu pasterskiego ks. Metropolity, w którym Jego Ekscelencya w skutek ujawnionych dążeń schizmatyckich w Hniliczkach, widział się zmuszonym ponowić uczucia wierności i przywiązania do Stolicy Apostolskiéj a nie przedsięwziął zaradczych i skutecznych środków przeciw temu, co prawom i bytowi Kościoła katolicko-ruskiego w Galicyi uwłacza i zagraża, postanowiłem przesłać moje spostrzeżenie poczynione nad duchowieństwem Ruskiem w Galicyi.

Według mego przekonania jednym z najgłówniejszych zaradczych środków dla ludu, byłby list pasterski do duchowieństwa w sprawie obrzędowéj, w którym pod karami kościelnemi nakazaną być powinna jednostajność obrzędowa. Znane i powszechnie powtarzane przez kler ruski zdanie: „Co diak, to i rytual“ (*Szczo diaczok, to i typyczok*) najlepiej charakteryzuje dowolność obrzędową a w zupełności odnosi się i do duchowieństwa. W każdym pojedyńczym kościele ruskim, widzieć można mniéj lub więcéj nowo pojawiające się zmiany we Mszy św., różnych ceremoniach, nabożeństwach, a nawet w wewnętrznem i zewnętrznem urządzeniu i kształcie kościołów. Inicyatywę do tego dał, jak twierdzą, jeszcze metropolita Joachimowicz i Bazylianin Terlecki, a podtrzymywali i upowszechniali potem *alii ejus-*

dem farinae w celu zbliżenia obrzędów Kościoła rusko-katolickiego do cerkwi grecko-rosyjskiéj, a w przewidzianem następstwie, przysposobienia do schizmy ludu. Wiadomo, że lud nie jest ugruntowany w dogmatach wiary katolickiéj, obrzędy stanowią dla niego istotę wiary. Poprzednio zmiany obrzędowe były wyjątkowe, dziś jest to powszechnem — a dzieje się za wiedzą, a rzecby można za wolą konsystorza; gdyż dziekani przedewszystkiem odznaczają się wprowadzaniem nowych obrzędów i pressyą na kondekanalnych.

Próby dla uzyskania aprobaty Stolicy Apostolskiéj — noszenie się z myślą zwołania synodu ruskiego, w celu uchwalenia zmian obrzędowych, nie powiodły się. Otóż teraz samo duchowieństwo parafialne to przeprowadza, aby ułatwić swym Zwierzchnikom orzeczenie, że inaczéj już być nie może, bo lud do tego przywykł; dla uniknienia więc zgorszenia a nawet wzburzenia muszą pozostać nowo powprowadzane obrzędy. Tak przynajmniéj niektórzy księża się odzywali: „Na Podlasiu naród się wzburzył, kiedy mu odjęto powprowadzane obrzędy łacińskie, tem więcéjby to miało miejsce u nas, gdyby mu chciano odebrać (nowe obrzędy) co jest jego własne.“ Władza znowu duchowna, aby ulżyć sumieniu księży, naucza w teologii pastoralnéj, że Synod Zamojski był dyecezalnym, a ztąd wynika, że w metropolii halickiéj nie obowiązuje. Pod bokiem i w przytomności dostojników kościelnych zmiany obrzędowe miały miejsce.

Systematycznie i przeważnie pracuje duchowieństwo ruskie, a do tego z całą gorliwością, aby to wszystko, co postanowienia synodalne metropolitów kijowskich i uświęcona długoletnia praktyka wprowadziła dla podniesienia ducha katolickiego, wzmocnienia jedności kościelnéj, braterstwa i harmonii z obrządkiem łacińskim, zniweczyć i zburzyć według ducha czasu obecnego, — a natomiast wprowadzić ducha martwoty cerkwi grecko-rosyjskiéj, z nim się zespolić, a jadem nienawiści zatruć lud do duchowieństwa i obrządku łacińskiego. Poprę to faktami, które każdy z różnych stron kraju stwierdzić może, komu znany jest obrządek i rytuał Kościoła rusko-katolickiego.

Rozpocznę od budowy nowo wznoszonych drewnianych kościołków. Gdzie tylko dwór nie interesuje się budową i nie zwraca na to uwagi, przeważa styl bizantyjski z 5 kopułami i tyloma krzyżami poprzecznemi. Każda restauracya dachu pociąga za sobą zmianę krzyża. Nie byłoby to rażącem, gdyby tak było od dawna, a duch prawdziwie katolicki ożywiał architektów duchownych; gdy jednak dzieje się to w jedynym celu, aby nawet kształt kościołów i krzyżów był rosyjski, o potrzebie czego często usłyszeć można w kółkach duchownych — to i przy budowie cel nie inny, jak tylko: wniesienie głębokiego rozdziału między obu obrządkami. Przypomina to dwóch budowniczych w Galicyi: Orłowskiego i Szankowskiego, którzy z ramienia rządu rosyjskiego jeździli w dyecezyi chełmskiéj po wszystkich kościołach unickich i mimo czasem najlepszego stanu, zarządzali reperacyą lub budowę, w jedynym celu oczyszczenia z naleciałości łacińskich. Zdaje się, że zbliżony do granic galicyjskich duch odstępców powiał na kościoły ruskie w Galicyi, a tęczowe obrazki Katarzyny przygotowują rolę pod zasiew schizmy. — Wszak mamy i takie już przykłady, gdzie przy odnawianiu kościołów wyrzucono ławki, konfesyonały, ambonę, a przy ołtarzach ubocznych pozostawiono mensy tak wązkie, że tylko lichtarze pomieścić się mogą; właściwie z pobocznych ołtarzy powstało przedłużenie ikonostazu. Patrzmy daléj:

Podług rozporządzenia JEksc. Metropolity, krzyże ukośne miały tylko przysługiwać Bractwu wstrzemięźliwości; ale natychmiast potem, jakby na dane hasło, jakby na przekór, zaczęło się pojawiać po kościołach mnóstwo krzyżów ukośnych po ołtarzach, na sztandarach (chorągwie rzadko gdzie są, bo to łacińskie), na okładkach ksiąg, krzyżach procesyonalnych itd. — a tak okólnik ks. Metropolity wyszedł na korzyść tylko p. Dymeta we Lwowie.

Znajdują się w wielu kościołach ambony, na których poprzednicy wygłaszali słowa Boże w duchu miłości Chrystusa Pana; dziś wraca się do starożytnych obrzędów i zwyczajów, i po największéj części przemawia się do ludu nie z ambony — bo to panowanie Lachów powprowadzało takie komedye, grożące katastrofą oberwania się i pobicia ludu — tylko z ruskiego amwona od carskich wrot i w duchu starożytnéj miłości starozakonnéj. Oto ustęp z wykładu „Ojcze nasz“ (z ruskiego): Polacy proszą: *Chleba naszego piłłowanego daj nam*, a my Rusini: *Chlib nas nasuszcznyj to jest ruskij, razowy.* Polakom już się naprzykrzył chleb nasz ruski razowy, a nam nie staje i razowego.....

Chór w górze nadedrzwiami wchodowemi, to także latynizm; ale niech będzie, bo lud do tego przywykł, a diak śpiewa z ludem na kościele. Organy gdzie są, diacy psują umyślnie; do innych nie można znaleść organisty. Organy u Łacinników są na to, jak powiadają, aby Rusinów ściągać do kościoła swego, a Rusini mają naturalny organ piersiowy, co jednak nie przeszkadza, często tak dysharmonijny, krzykliwy, że modlić się niepodobna.

Monstrancye po wielu kościołach ponikły, i parafianie nie wiedzą gdzie się podziały; w innych przechowywane w skarbcu bez użycia; w niektórych znowu miejscowościach górskich są profanowane w następny sposób: osadzoną monstrancyą na drążku z rozpoczęciem Mszy św. wynosi jeden z bratczyków, w asystencyi dwóch ze świecami, staje przed carskiemi drzwiami i trzyma przez całą Mszą św. Nieużywanie monstrancyi uzasadniają tem, że ksiądz kielichem przy każdéj mszy lud błogosławi.

Co do ksiąg kościelnych. Po bardzo wielu kościołach ruskich znajdują się księgi schizmatyckie z wydartą lub znajdującą się aprobatą synodu rosyjskiego i dedykacyą carom. Synod Zamojski nakazał — co i sam duch katolicki wskazuje — usunąć takie książki, a jeśli dla ubóstwa kościoła pozostać muszą, mają być przejrzane, poprawione i aprobatą biskupią opatrzone. Biskupi ruscy w Galicyi bywają oszukiwani, bo księża chowają księgi schizmatyckie w czasie wizyty biskupiéj, a na to miejsce i na ten czas pożyczają z drugich kościołów. Czasami dla zbadania decyzyi biskupiéj, księgi schizmatyckie księża okazują z nadmienieniem, że kościół i parafianie tak są ubodzy, że innych sprawić nie mogą. Wizytujący wprawdzie upomina, że takie księgi być nie mogą i że koniecznie potrzeba postarać się o inne, i na tem się kończy, a przy następnych wizytach znowu ta sama historya się powtarza. Rozchodzą się również książki kościelne i do nabożeństwa dla ludu z miejscowych drukarń, bez aprobaty kościelnéj.

Mimo surowego zalecania w czasie wizyt biskupich, w przykryciu obrusami ołtarza panuje również samowolność, a nawet dla zaoszczędzenia obrusów, na wierzchu bywają cyraty bez ruchomego otworu i na takowych odprawia się Msza święta.

Przy wchodzie do kościoła naczynia z wodą święconą znikają — bo to zaprowadzenie łacińskie — Rusin, powiadają, ma krzyż i obraz do pocałowania na stoliku pośród kościoła.

Krzyże z rzeźbioną passyą przechodzą na skład, bo przepisy cerkwi grecko rosyjskiéj nakazują passyą na krzyżu mieć malowaną.

(Dalszy ciąg nastąpi).

KRONIKA
dyecezalna i zagraniczna.

Dyecezye polskie. Znane są manifestacye uczuć głębokich i przywiązania do wiary i Stolicy św., okazane ze strony Galicyan przy przyjęciu nuncyusza Vanutellego, gdy tenże przybył do Przemyśla udzielić konsekracyą ks. Biskupowi Soleckiemu. Otoż Ojciec św., chcąc wyrazić swe wysokie zadowolenie za te objawy szacunku i hołdy miłości, składane Jego przedstawicielowi, wystosował do ks. Biskupa Soleckiego następujące piękne Brewe:

LEON XIII PAPIEŻ

Przewielebnemu Bratu pozdrowienie i błogosławieństwo apostolskie.

Dawna pobożność Galicyan i ich synowska uległość w obec Apostol. Stolicy objawiła się, jak kilka razy przedtem, tak i teraz znowu przy ostatniej okoliczności. Gdy w miesiącu maju rb. Arcybiskup nicejski, nuncyusz apostol. przy dworze Naszego ukochanego syna cesarza Austryi, udał się do Przemyśla, aby Ciebie, Przewielebny Bracie, namaścić na godność biskupią, przyjmowano go podczas całej podróży z najwyższemi oznakami uszanowania i miłości. Biskupi i duchowieństwo obu obrządków, członkowie szlachty, tłumy ludu z miast i wsi rywalizowali ze sobą w gorliwości, z jaką mu cześć oddawano. Władze publiczne z drugiej strony, idąc za szlachetnym przykładem pobożnego monarchy, dały liczne dowody swej grzeczności i względności. Wszystko to, pojmujesz, napełniło Nas głęboką radością, gdyż dowody czci, złożone Naszemu reprezentantowi, były publicznem uczczeniem godności Najwyższego Pasterza, a miłość, przepełniająca serca wiernych, dobrowolnie wylała się na zewnątrz. Przesyłamy Ci przeto dla wszystkich Nasze powinszowanie z powodu Waszej wiary i pobożności i w ojcowskiej miłości życzymy całej ludności galicyjskiej, ażeby wytrwała na zawsze w tych cnotach, mianowicie w tym czasie niepokoju i niebezpieczeństwa, w którym ogromna liczba ludzi mniema, że czyni mądrze w obec społeczeństwa, bezczeszcząc instytucye chrześciańskie. Nie widzą tego, o czem przecież świadczą dzieje dnia każdego, to jest, że im więcej osłabia się moc religii, tem bardziej podkopuje się gwarancye stałości i pomyślności państw. Co do Was, to okazaliście z przedziwną zgodnością, jak umiecie szanować cywilizacyjną misyą religii. Spodziewamy się, że we wszystkiem innem zachowacie tę samą jedność i że nie przestaniecie nigdy kochać się bratnią miłością. Nic rzeczywiście nie jest bardziej pożądania godnem, jak jedność i zgoda, nic wyższego nad chrześc. miłość bratnią. Jeżeli jej zostaniecie wierni, Wasze prowincye cieszyć się będą, jak sobie tego szczerze życzymy, pomyślnością, pokojem i szczęściem, dobrami, których brak w krajach wystawionych na pastwę niezgody i rozdwojenia. W końcu zapewniamy Cię, Przewielebny Bracie, o Naszem uznaniu i pragniemy, ażebyś zawiadomił o tych Naszych uczuciach ludność ziemi przemyskiej i, o ile to możliwe, mieszkańców reszty Galicyi, ażeby wiedzieli, że miłujemy ich wszystkich szczególną miłością i że zachowamy na zawsze w sercu wdzięczną pamięć dowodów ich czci i miłości. Jako rękojmią niebieskich darów i jako dowód Naszej życzliwości udzielamy Wam miłościwie w Panu, Tobie Przewielebny Bracie, Biskupom Twoim kolegom, całemu duchowieństwu i wszystkiemu ludowi błogosławieństwo apostolskie.

Dan w Rzymie u św. Piotra 18 czerwca 1882 r. Papieztwa Naszego roku 5. *LEON XIII, Papież*

Rządy ks. Biskupa Soleckiego w dyecezyi przemyskiej odznaczają się od samego początku wielką gorliwością. Z okazyi swej konsekracyi wydał ks. Biskup obszerny i bardzo pouczający list pasterski „o wierze św. katolickiej, jako podstawie i jedynem źródle spokoju i szczęścia tak dla poszczególnych ludzi, jak i dla całego społeczeństwa.“ Obecnie odezwał się znowu do swych dyecezyan w dwóch listach pasterskich. W pierwszym, donosząc o boleści swojej, jaką go napawa widok katedry przemyskiej opustoszonej, zaprasza kapłanów i wiernych do składek na gruntowną jej restauracyą, na którą ze swej strony składa ks. Biskup tysiąc złr. List ten ma być odczytany w kościołach dyecezalnych. Dostojny Pasterz tuszy sobie, że głos jego znajdzie posłuch, gdyż tu nie tylko o matkę duchowną wszystkich kościołów w dyecezyi, lecz o wielce cenny pomnik narodowo-religijny chodzi. W drugim liście wzywa ks. Biskup księży dziekanów, aby mu złożyli wierne sprawozdanie o stosunkach proboszczów do wikaryuszów. — Konsystorz krakowski wydał do swego podwładnego duchowieństwa rozporządzenie: 1, aby kapłanów obcych (z innych dyecezyi) i nieznajomych nie przypuszczali do ołtarza bez poprzedniego zażądania „celebret“, wydanego przez konsystorz; 2, aby kapłanów obcych i znajomych, lecz nie mających upoważnienia od konsystorza, nie więcej jak raz jeden przypuścili do ołtarza, polecając im wystaranie się o celebret; 3. przełożony kościoła, nie przestrzegający z całą ścisłością tego rozporządzenia, ipso facto incurrit in suspensionem. — W Krakowie odbędzie się 16, 17 i 18 lipca r. b. w kościele OO. Bernardynów uroczyste tryduum na cześć błog. Szymona z Lipnicy, którego 400letnia rocznica śmierci w tym roku przypada. — Ks. Czerlunczakiewicz, prof. dogmatyki na wydziale teol. przy uniwersytecie Jagiel., otrzymał dymisyą. — Dzienniki galicyjskie rozgłaszają wieść, że dyecezya tarnowska ma być zniesiona i przyłączona do dyecezyi krakowskiej, z funduszów zaś Biskupstwa tarnowskiego ma być utworzona w Stanisławowie trzecia biskupia stolica unicka. Ze względu na to, że co dopiero nowe rozgraniczenie dyecezyi tarnowskiej i krakowskiej nastąpiło, że skutkiem przyłączenia całej tarnowskiej dyecezyi krakowska ogromne przybrałaby rozmiary, a Stolica ś. niechętnie się godzi na rozległe dyecezye, a wreszcie że skarb austryacki na cel taki jak utworzenie nowego ruskiego Biskupstwa dostateczne fundusze mieć musi, a nie uszczuplać funduszów Kościoła łac. — wieść ta jest tak nieprawdopodobną, że jej uwierzyć trudno.

Kościół unicki w Galicyi. *Halicki Syon* nr. 12 zawiera następujące wiadomości ciekawe:

Stósownie do rozporządzenia Apost. Nuncyatury z d. 4 czerwca rb. wygotował Ordynaryat Metrop. pod d. 6 t. m. posłanie do Przew. O. Hierona Ihumena Monasteru Bazyliańskiego w Buczaczu. W posłaniu tak od władzy ordynaryackiej jak od apostol. Nuncyusza zabrania się pod zagrożeniem najcięższych kar OO. Bazylianom monasteru Buczackiego zajmować się protestem przeciw konstytucyi Jego Świątobl. *Singulare praesidium*, i tylko pozwala się podać pokorną prośbę do samego Ojca ś., aby niektóre punkta Swej konstytucyi zmienił, stwierdzając przy tem zupełną swą niewiadomość o przedstawieniu prowincyała do Stolicy Apost. w sprawie reformy zakonu i niegodzenie się na to przedstawienie. — Jeszcze przed wydaniem tego posłania był u Najprzew. Metropolity katecheta buczackiego gimnazyum Łucyan Mazuryk w celu założenia protestu i wysłania prośby do cesarskich władz, aby oddanie monasteru dobromilskiego wstrzymanem było. Lecz otrzymał odpowiedź, że jedyna droga odpowiednia jest do Kongregacyi de Propaganda fide, przez którą może także podać prośbę do Ojca ś. — Na przedstawienie metropolity miał minister Konrad rozporządzić, że nowicyat został Jezuitom oddany tylko na lat 25. — W dekanatach Stryjskim i Bohorodczańskim odprawi duchowieństwo ruskie sześć misyi. — O procesie Olgi Hraborowej wyraża się *Hal. Syon*, że dotychczasowe postępowanie sądowe nie wykazało zbrodni stanu, lecz wykryło dużo nieprzyjemnych rzeczy dla Rusinów.

Korespondent lwowski *Kuryera Pozn.* pisze pod d. 28 z. m.:

„Proces o zdradę stanu otworzył dopiero oczy namiestnikowi hr. Potockiemu, który zdaje się nic nie wiedział o moskiewskich agitacyach w Galicyi. Zaniepokojony tak odkryciami poczynionemi podczas procesu, jak i kurendami ks. Metrop. Sembratowicza, począł najprzód robić przedstawienia u św. Jura, mianowicie ks. oficyałowi Malinowskiemu, który atoli wyparł się wszelkiego wspólnictwa z kurendami najnowszemi ks. Arcybiskupa, będąc tylko, jak oświadczył, najpokorniejszym i najposłuszniejszym wykonawcą rozkazów swego Arcypasterza. Pan namiestnik udał się piśmiennie do ks. Metropolity, atoli ten miał stanowczo oświadczyć, że nie uczyni nic, co by mogło wyglądać na odstąpienie od zasad i poglądów, wyłuszczonych w ostatnich jego kurendach. Referat taki poszedł do Wiednia, a rząd myśli nareszcie podobno — daj Boże, aby tak było — o przedsięwzięciu energicznych środków w celu ukrócenia rosyjsko-prawosławnej agitacyi. W tym celu zawezwano też p. namiestnika do Wiednia. Mówią, że hr. Potocki obecnie jest taką goryczą przejęty, iż domaga się, aby z Wiednia poczyniono w Rzymie starania, iżby w ten lub w ów sposób usunięto ks. Metropolitę, oraz aby do Galicyi przysłany został specyalny legat papiezki, któryby przeprowadził śledztwo dyscyplinarne pod względem postępowania ks. Arcybiskupa, oraz całego konsystorza u św. Jura.“

O krzyżach trójramiennych powtórzyliśmy za galicyjskiemi pismami i podnieśliśmy z uznaniem, że Biskup przemyski obrz. gr. ks. Stupnicki zgodnie z orzeczeniem Kongregacyi de Prop. fide wydał w r. 1877 okólnik, zakazujący jako odznakę wschodniego kościelnego odstępstwa użycia krzyża trójramiennego. Tymczasem z Przemyśla podają nam szczegół, przedstawiający rzecz całą w innem świetle. Piszą nam bowiem ztamtąd co następuje:

„Gdy w r. 1880, za tem po wydaniu powyższego okólnika, dawano na katedrze przemyskiej obrz. gr. dach nowy i wybudowano na nim kopułę ogromnego rozmiaru, wprawdzie ślepą, bo z wnętrza kościoła jej nie widać, to pod okiem i pod bokiem ks. Biskupa Stupni-

ckiego umieszczono na téj kopule wielkiego rozmiaru pozłacany krzyż trójramienny, gdy na czterech facyatach pozostały skromne krzyże katolickie, jako pamiątka, niedająca się łatwo usunąć po OO. Karmelitach, których gdy cesarz Józef II skasował, to opuszczony kościół Rusinom darowano. Śmiesznie to wygląda, gdy się widzi krzyż trójramienny pośród jednoramiennemi na jednym kościele, ale smutniejszem jest to, że ks. Biskup Stupnicki o własnym okólniku tak prędko zapomniał, a może i pamiętał, ale potędze swojéj kapituły nie mógł się oprzeć. I jakże ma być posłusznem duchowieństwo dyecezalne?"

Dnia 27 zjechali się na wezwanie ks. Metropolity dziekani na narady do Lwowa. Co jest przedmiotem tych narad, niewiadomo. — Od 7 do 16 czerwca zwiedził ks. Metropolita większą część powiatu zbarazkiego i z wielką gorliwością i pilnością odbywał wizyty kanoniczne. Zajęty bywał od 5 z rana do późnéj nocy. Dziennie zwiedzał po trzy parafie, a wszędzie po nabożeństwie przemawiał do ludu, katechizował młodzież, utwierdzał w wierze starszych parafian. Ludność wiejska tu i owdzie podawała mu skargi i zażalenia na niektóre stosunki dusz pasterstwa.

RZYM. W niedzielę 25 czerwca byli na Mszy, odprawionéj przez Ojca św. w kaplicy prywatnéj uczniowie kolegium polskiego i dwunastu uczni kolegium Nazzareno i z Jego rąk otrzymali Komunią św. Uczniowie z kolegium Nazzareno przystępowali po raz pierwszy do Stołu Pańskiego; będzie to więc dla nich tym milsza pamiątka. Następnie przyjmował ich Ojciec św. wraz z uczniami kolegium polskiego na osobnéj audyencyi i miał dla każdego z nich słowa ojcowskiéj życzliwości. — Rano 27 czerwca odbyła się w obecności Ojca św. i osób dworu papiezkiego uroczysta sesya filozoficzna uczniów z kolegiów zagranicznych, uczęszczających na kursa nauk w kolegium Propagandy i Seminaryum Apolinarego. Rozebrano w formie scholastycznéj kilka z najważniejszych tez, jakie przestudyowano w ubiegłym roku szkolnym. — Ojciec ś. udzielił 22 z. m. posłuchania prywatne najprzód Kard. Lavigerie, który przybył do Rzymu po kapelusz kardynalski — a następnie nowemu sekretarzowi ambasady portugalskiéj u Stolicy św. baronowi de San Pedro wraz z żoną. — Tegoż dnia otrzymał także posłuchanie profesor Guerrino Amelli, wicebibliotekarz Ambrozyany i prezydent stowarzyszenia włoskiego św. Cecylii, któremu Papież udzielił specyalne błogosławieństwo dla kongresu europejskiego, który w celach narady nad śpiewem liturgicznym zbiera się w Arezzo od 11 do 15 września. Organizatorowie tego zebrania pragną, aby kongres proklamował powrót do pierwotnych tradycyi śpiewu liturg., w księdze choralnéj Pap. Grzegorza ś. przedstawionego, jak go zatwierdził formalnie Pap. Jan XIX. Organizatorowie wzywają na zebranie reprezentantów wszystkich narodów europejskich. Komitet międzynarodowy, urządzający to zebranie, złożony jest z zakonników, duchownych świeckich, organistów, profesorów słynnych ze swych prac na polu liturgicznego śpiewu. Kto chce wziąść udział w naradach, zgłosić się winien do komitetu w Medyolanie, ulica ś. Zofii nr. 1—5, gdzie mieszka prezydent komitetu lokalnego. Członkowie kongresu, którzy złożą 2 franki, otrzymają fotografią obrazu, przedstawiającego Guidona z Arezzo, dającego próbę swéj metody w obec Pap. Jana XIX. Ci, co złożą 10 fr., będą mieli prawo do jednego egzemplarza aktów kongresu. Kto da 50 fr., otrzyma egzemplarz Dzieł teoretycznych i Antyfonarzy Guidona z Arezzo, wydanie krytyczne, ktore w niezadługim czasie będzie publikowane. — Za kilka tygodni wyjdzie na widok publiczny pierwszy tom Mów Ojca św. Leona XIII, zebranych staraniem O. Pascala de Franciscis. Zbiór mów Piusa IX wychodzi także w nowem wydaniu. — Na posiedzeniu zwyczajnem św. Kongr. Obrzędów, odbytem 10 czerwca, postanowiono aprobować Officium i Mszą św. własną błog. Piotra z Pizy, założyciela kongregacyi Eremitów ś. Hieronima, jako też Mszą św. na cześć ś. Mamanta męczennika, patrona miasta Bolonii. — Po długich naradach św. Kongr. Obrzędów Ojciec św. zaprowadzi niezadługo ważną reformę, dotyczącą modlitw we Mszy ś. i w odmawianiu Brewiarza. Jeżeli uroczystość którego ze Świętych przypadnie w dniu innéj wielkiéj uroczystości, natenczas nie będzie, jak dotąd, odłożoną na inny dzień w tygodniu, tylko w tym samym dniu ma być komemorowaną, tak jednakże, że żywot tego Świętego będzie w zupełności jako 9ta lekcya czytany w Brewiarzu. Tylko uroczystości tych Świętych, których Stolica Ap. ogłosiła „Doktorami Kościoła", będą w podobnych przypadkach odkładane. Rozporządzenie to ma wejść w życie w r. 1884; atoli będą mogli Arcypasterze dyecezyi już w roku przyszłym z niego korzystać. Odnośne brewe już jest wykończone, jednakże ogłoszonem zostanie dopiero w uroczystość św. Joachima 20 sierpnia. — Ojciec św., dowiedziawszy się o krytycznem położeniu zakonnic we Włoszech, rozkazał rozdzielić w ostatnich miesiącach pomiędzy różne klasztory 10 tysięcy franków.

Kwestye teologiczne.

O spowiedziach osób pobożniejszych. — Kiedy spowiednik ma powód żądać od penitenta powtórzenia z dawniejszego życia ciężkiego grzechu już wyspowiadanego i przebaczonego? — Spowiedzi pobożniejszych penitentów, nie mających do wyznania żadnego cięższego grzechu, sprawiają spowiednikom niemały ambaras. Bo gdy na spowiedzi słyszą tylko oskarżenie się z roztargnień w modlitwie, niecierpliwości itd., to albo nie uważają tego za grzech dla braku zezwolenia, albo też jeśli uznają grzechy te za dobrowolne, to obawiają się, czy penitent ma dostateczny żal i mocne przedsięwzięcie poprawy. Niejeden tedy spowiednik dla zabezpieczenia ważności rozgrzeszenia żąda zawsze wyznania jakiego ciężkiego grzechu. Pytanie, kiedy, w jakich przypadkach może żądać spowiednik wyznania ponownego dawnego grzechu, aby nie zrażać penitentów, którzy bardzo niechętnie wspominają dawniejsze swe błędy?

Odp. Fałszywe jest przypuszczenie, aby pobożni penitenci nie potrzebowali nigdy, albo nie byli zdolni otrzymać sakramentalnego rozgrzeszenia, bo, aby człowiek powstrzymał się przez dłuższy czas od grzechu powszedniego, potrzeba do tego, według zdania wielu uczonych pisarzy kośc., nadzwyczajnéj łaski Bożéj. Sam Jan ś. mówi (I list I, 8): „Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus et veritas in nobis non est." Bonawentura ś. zaś pisze: „Impossibile credo secundum statum viatoris, quod aliquis unum diem vel septimanam transeat sine remorsu venialis," a Suarez: „Semper homo habet materiam hujus Sacramenti, nimirum aliqua venialia." Dla tego twierdzi Berardi (De recidiv. pag. 236): „Materia ista (sc. venialium) erit revera abundantissima et rarus omnino, ne dicam rarissimus erit casus, in quo confessarius hac in re de existentia materiae dubitare debeat." — Co do rozwagi, świadomości, jakiéj potrzeba, aby grzech był poczytany za grzech formalny, to jasna zupełnie świadomość, że się Boga obraża, nie jest konieczna przy grzechu, nawet przy grzechu śmiertelnym; do grzechu zwłaszcza powszedniego wystarcza wszelka i niezupełna advertentia. Aby zaś takiéj niezupełnéj, confusa advertentia nie miało być u pobożniejszych penitentów przy grzechach powszednich, przypuszczać niepodobna. Gdyż właśnie ci, co Bogu służą z szczególniejszą gorliwością, dostrzegają najprędzéj, co w ich afektach i aktach jest nieporządnego; a jeśli obrazy Bożéj nie pojmują jasno w duszy, to zawsze budzi się w nich pewne upomnienie lub wątpliwość co do godziwości uczynku, w każdym razie nie działają ze stanowczem i zupełnie spokojnem sumieniem. A jeśli na pytanie spowiednika odpowiadają, że dopiero późniéj uznały w tem grzech, to znaczy tyle, iż rozważywszy późniéj rzecz dokładnie, jaśniejszą świadomość nabrały. Co się tyczy innych penitentów, którzy się strzegą grzechów ciężkich, a zresztą nie bardzo uważają na to, co czynią, to niepodobna przypuścić, aby z mniéj lub więcéj zawinionéj niedbałości w czuwaniu i powściąganiu swych zmysłów i skłonności nie mieli grzeszyć, zwłaszcza gdy grzech jaki powszedni, jak niecierpliwość, gniew itd. częściéj popełniają. Co się tyczy żalu dostatecznego za grzechy powszednie i szczeréj woli poprawienia się z nich, to jak pisze Pallavicini (Il sacerd. santif. n. 68), „aż nazbyt jest prawdą, że wielkie jest niebezpieczeństwo, aby penitenci z samemi grzechami powszedniemi nie przystępowali do Sakr. Pokuty jedynie ze zwyczaju i świętokradztwa przez to nie popełniali." A Frassinetti mówi (not. ad n. 385) bardzo słusznie o takich penitentach, „że po krótkim rachunku

sumienia i przypomnieniu sobie zwykłych swych błędów akt żalu w sobie budzą, lecz tak jak gdyby za dusze zmarłych odmówili De profundis, nie myśląc wcale o tem co mówią.“ Fakt ten jednak niezaprzeczony nie jest jeszcze sam w sobie powodem naglącym spowiednika, aby nastawał na przytoczenie dawniejszego grzechu; gdyż *a*) wielu penitentów tego rodzaju dobrze jest usposobionych, zwłaszcza wszyscy ci, którzy w pierwszym czasie po spowiedzi z wielką bacznością na siebie uważają, aby nie popaść znowu w zwykłe błędy. Alfons św. (Prax. Conf. n. 99) uczy wyraźnie, że penitentowi, mającemu powszednie grzechy nałogowe, rozgrzeszenie udzielić należy, jeśli „aliquando“ starał się wszystkiemi siły przezwyciężyć się „quia tum judicari poterit, ejus culpas potius ex humana fragilitate processisse, *quam ex defectu doloris et propositi.*“ Zważać tu należy na wystarczające „aliquando“ przy grzechach powszednich, których ciężkość nie tak bardzo podpada, do których niezliczenie wiele jest powodów, częste popadanie w nie mimo najszczerszych postanowień łatwe do zrozumienia i wytłomaczenia. Lugo mówi też (n. 106): „In iis tamen (venialibus) facilius potest praesumi propositum validum, quia impossibilitas materiae facere potest, quod non obstante repetito dolore et proposito in eadem saepius relabamur.“ — Lecz *b*) i tych penitentów pobożniejszych, których dyspozycya jest wątpliwa, łatwo przysposobić można. Osoby, które zwyczajnie tylko z grzechów powszednich się oskarżają, po większéj części nie mają przynajmniej żadnego przywiązania do grzechu i dla tego nie może być trudno do żalu ich pobudzić. A nawet wtedy, gdy penitent wielkie ma przywiązanie do któregokolwiek ze spowiadanych grzechów powszednich, to go spowiednik może do żalu za inne wyznane na spowiedzi grzechy pobudzić i to do w a ż n o ś c i r o z g r z e s z e n i a w y s t a r c z a. Że zdanie to jest bezpieczne, odwołujemy się na Concinę, który pisze: *Communis* sententia docet, non esse necessarium dolorem universalem de omnibus venialibus culpis“ Tak samo uczy Tomasz św. (4 d. 16 q. 2): „Potest unum veniale sine alio dimitti.“ Co więcéj, nawet żal nad m n ó s t w e m popełnionych grzechów powszednich wystarcza do ważności rozgrzeszenia. „Sufficit, mówi Lugo (d. 14 n. 153), który tę kwestyą obszernie rozbiera, dolor de multitudine et frequentia venialium ac propositum vitandi illam frequentiam et multitudinem.“ Św. Tomasz i to zdanie podziela, gdyż mówi (P. 3 q. 87 a. 1), że wystarcza „propositum se praeparandi ad venialia *minuenda.*“ Aby penitenta usposobić do żalu za grzech jakikolwiek powszedni lub ich mnóstwo, np. że tak często gniewem się unosił, — nie może być trudnem dla spowiednika.

Z tego, co się powiedziało, wypływa: 1. że rzadko kiedy zachodzi brak dostatecznéj materyi do Sakr. Pokuty nawet u pobożnych penitentów, i skoro się tylko kto oskarża o p e w n e p o p e ł n i o n e g r z e c h y, jak nieposłuszeństwo, niecierpliwość, kłamstwo, gniew i t. d., może spowiednik uważać to bezpiecznie za materia sufficiens absolutionis. 2) Jeśli niejeden penitent, co się tylko grzechów powszednich spowiada, przychodzi do spowiedzi bez należytego usposobienia, to nie trzeba zapomnieć, że wielu z nich dobrze są dysponowani a bardzo wielu z łatwością dysponować można. Na podstawie tego można twierdzić: Jeśli spowiednik w wyznaniu penitenta znajdzie grzech na pewno popełniony i nie ma żadnego pozytywnego powodu wątpić o dyspozycyi penitenta, może rozgrzeszenie udzielić i nie jest konieczną rzeczą domagać się wyznania grzechu ciężkiego z dawniejszego życia; nie powinien nawet tego czynić, jeśli penitenta o celu i pożyteczności tego wyznania z trudnością pouczyć przychodzi.

W następujących zaś przypadkach winien żądać wymienienia dawnego grzechu, nie chcąc puścić penitenta bez rozgrzeszenia: 1, Jeśli penitent oskarża się o grzechy powszednie, lecz wątpi, czy je popełnił. 2, Jeśli pobożny penitent przedkłada różne rzeczy, które nie mają na sobie pewnego charakteru grzechu, lecz są np. pokusy, niedoskonałości, lub actus primoprimi. 3, Jeśli spowiednik ma p o z y t y w n y powód do obawy, że mimo swych usiłowań nie zdołał obudzić w penitencie wewnętrznego i nadprzyrodzonego żalu za którykolwiek grzech wyznany — co zresztą bardzo rzadko wydarzyć się może. Dwa pierwsze przypadki mogą zachodzić u osób pobożniejszych, co często się spowiadają i niekiedy dłuższy czas od grzechu powszedniego się powstrzymują, w takim razie dla większego pożytku ich dusz i z obawy o ważne przyjęcie Sakr. Pokuty skłaniać ich winien spowiednik do wyznania grzechu z dawniejszego życia. (Linz. Quart. Schr. 1881).

DEKRET ŚW. KONGREGACYI OBRZĘDÓW.

A e s i n a. Quum editor Kalendarii dioecesis Aesinae et Caeremoniarius Episcopalis sequentium dubiorum solutionem a S. Rituum Congr. humillime exquisierit, nempe:

I. A. S. Rituum Congr. die 4 septembris 1773 in una Conchen. in occurrentia Festi sancti Eliae Prophetae cum Sabbatho quatuor Temporum Quadragesimae idem Evangelium habente ac illud Festi praedicti, decretum fecit de Feria fieri debere Commemorationem sine ejus homilia pro IX Lectione, non obstante dispositione Rubricae particularis pro festo Expectationis Partus B. Mariae Virginis; unde quaeritur, an hoc ipsum servandum est quando dies octava Immaculatae Conceptionis ejusdem B. Mariae Virg. incidat in Feriam quartam quatuor Temporum Adventus, quae pariter idem Evangelium habet ac illud Octavae supradictae?

II. Quum evangelium Missae Immaculatae Conceptionis non contineat nisi exiguam partem Evangelii Feriae quartae quatuor Temporum Adventus, quaeritur an occurrente Octava Conceptionis in dicta Feria legi debeat in fine Missae Evangelium Feriae?

R e s p. Ad I. Omittatur IX Lectio Homiliae Feriae quatuor Temporum.

Ad II. Omittatur ultimum Evangelium.

Romae, die 16 septembris 1865.

PIŚMIENNICTWO KOŚCIELNE.

Niestrudzony autor na polu piśmiennictwa ludowego, ks. Hilary K o s z u t s k i, dziekan powidzki, proboszcz mielżyński, wydał niedawno nowe dziełko pod tyt.: ***„Św. Stanisław Kostka,*** Patron Królestwa Polskiego i Jego wiek“ w dwóch częściach. Poznań 1882 — cena 2,50 ℳ. Jak wszystkie inne dziełka, wyszłe z pod pióra szanownego autora, zawiera i niniejsze niezaprzeczenie dużo pożytecznej strawy duchowej dla ludu i na gorące polecenie zasługuje. Mybyśmy jednak byli woleli, aby szan. autor był nam dał po prostu świątobliwy żywot anielskiego Młodzieniaszka z naukami, płynącemi z tak wzniosłego przykładu, a był pominął zupełnie historyą polską owych czasów, kiedy Święty żył, a na którą nie wpływał wcale. Nie godzimy się na pomysł, aby w żywoty świętych wplatać historyą czasu, z którą oni żadnéj nie mają styczności. Do uczenia się historyi są inne książki, z żywotów świętych mamy się uczyć życia pobożnego.

Ks. Marcin C h w a l i s z o w s k i, proboszcz granowski wydał w Poznaniu w drukarni J Leitgebra: ***„Żywot*** pobożnych i świątobliwych cnót człowieka szlachetnego ***Tomasza Zieleńskiego*** w Wielkiej Polsce w r. 1585 zmarłego, zebrany i wydany naonczas przez ks. Hieronima P o w o d o w s k i e g o, kanonika Poznańskiego i Gnieźnieńskiego, archipresbytera i kanonika Krakowskiego.“ Cena 1,50 ℳ. Książeczka obecna jest przedrukiem tego żywota według wydania wtórego z r. 1662, należącego już do wielkich rzadkości bibliograficznych. W przedmowie tak zaleca wydawca żywot ten w nowéj szacie wydany:

„Rozczytując się nabożnie w tym żywocie świątobliwego szlachcica wielkopolskiego, przywiążesz się tym bardziej do skromnego na pozór, ale w istocie nader ważnego zawodu twojego rolniczego, umiłujesz tę drogą ziemię ojczystą i cenić ją będziesz wysoko, jako Matkę Świętych i Żywicielkę, dającą silny punkt oparcia. Będziesz dzierżenie téj ziemi, choćby najmniejsze, szanował i o nie pilnie dbał, pomnąc, że wnętrzności jej kryją w sobie czcigodne prochy ojców twoich. Będziesz miał tę szlachetną miłość własną, by nietkniętą puściznę przodków dzieciom zachować, i jeszcze choć mały kawałek

dziedzictwa przysporzyć. Zachowaj bojaźń Boską, bo nie masz większego nad tego, który się Boga boi (Eccl. X. 27); czcij Boga jako Ojca, a słuchaj Kościoła Jego jako Matki, żyj przykładnie po katolicku, wierz w przyszłość Ojczyzny, dzieci starannie wychowuj; a spełnisz najgłówniejsze polskie powinności i nie tylko dom swój (Eccl. L. 1), ale i Ojczyznę podeprzesz i odtworzysz na sobie, choćby tylko w przybliżeniu, wizerunek świątobliwego współziomka twojego, który oto przed sobą masz i staniesz się wielkim w Narodzie, i otrzymasz sławę w rodzajach jego.“

Żywot z przedmową napisany przez ks. Powodowskiego, zawiera w książeczce niniejszej str. 32, resztę książki str. 130 zapełniają dodatki z ręki ks. Chwaliszewskiego, podające bliższe szczegóły o wsi Zieleńcu w W. Ks. Pozn., o kościele tamże, grobie świątobliwego Zieleńskiego, cudach nad jego grobem wydarzonych, o rodzinie, a następnie obszerne i ciekawe sprawozdanie o dziełach ks. Hieronima Powodowskiego, mających na celu utwierdzanie wiary katol. w ludzie w obec grasujących wonczas w Polsce heretyckich nauk.

ROZMAITOŚCI.

„La Gerarchia cattolica.“ Pod tym tytułem wyszedł niedawno u Monaldi'ego w Rzymie szematyzm Kościoła kat. na rok bież., opracowany w języku włoskim przez Mgra Stefano Ciccolini, pierwszego kustosza biblioteki apost. w Watykanie, dawnego dyrektora dziennika urzędowego. Książka ta nadzwyczaj interesująca dla wszystkich, co chca poznać rozwój hierarchii katolickiéj, stojącej po nad wypadkami, trwającéj wieki całe i pokonywającéj wszelkie wrogie zamachy nieprzyjaciół Kościoła. Żadna instytucya ludzka nie może się z nią mierzyć co do siły: wszystko tam jest uporządkowane, w ścisłym ze sobą pozostaje związku według tradycyi, któréj początki giną w zamierzchłéj przeszłości historycznéj. Pierwsza i główna część szematyzmu daje pogląd na obecny stan hierarchii. Na czele książki umieszczona dynastya Papieży rzymskich od św. Piotra do Leona XIII. Chronologia 263 następców księcia Apostołów podano według porządku, zachowywanego w kolekcyi medalionów mozaikowych u św. Pawła po za murami. Następuje obraz hierarchii, obejmującej pięć części świata, który przedstawia spis według godności wszystkich członków téjże hierarchii. Na czele tego spisu figuruje Rzym, którego Biskup jest zastępcą Jez. Chr., z tytułami: Następcy księcia Apostołów, Najwyższego Zwierzchnika (Pontifex) powszechnego Kościoła, Patryarchy Zachodu, Arcybiskupa i Metropolity prowincyi rzymskiej, Władzey dóbr doczesnych św. Kościoła Rzymskiego. Papież Leon XIII obecnie rządzący jest 263 następcą św. Piotra. Jego Świątobliwość zatrzymuje prefektury św. Inkwizycyi i Kongreg. św.: Wizyty apostolskiej i Konsystorskiéj, jako też protektorat kościoła i kapituły śś Celzyusza i Juliana oraz archikonfraternii Viae Crucis. Następują bliższe wiadomości o członkach ś. Kolegium Kardynałów, ich wiek, dzień nominacyi, tytuł, oraz wzmianka, do których należą Kongregacyi Plenum tego senatu składa się z 70 Kardynałów. Obecnie składa się ś. Kolegium z 6 Kardynałów Biskupów, 46 Kard. Presbyterów i 13 Kard. Dyakonów, tak że 4 kapelusze (5ty mianowany in petto) są obecnie do rozdania. Z tych Kardynałów, których jeszcze Pap. Grzegorz XVI mianował, pozostał jedyny przy życiu Kard. książę Schwarzenberg, który ma lat 73 a 40 lat jest Kardynałem. Ze 123 Kardynałów, mianowanych przez Piusa IX. żyje jeszcze 43. Z mianowanych przez Leona XIII żyje 21. Najstarszym co do wieku jest Kardynał Donnet, Arcyb. w Bordeaux (87 lat wieku, 29 lat członkiem św. Koleg.), najmłodszym Tommaso Zigliara (49 lat wieku, od 4 lat Kardynałem). Poszczególne kraje tak się obecnie przedstawiają pod względem ilości Kardynałów: Włochy mają 34, Francya 9, Austro-Węgry 6, Hiszpania 3, Anglia 2, Niemcy 2, Portugalia 2, Belgia, Irlandya, Turcya, Stany Zjedn. Połudn. Ameryki i Polska po jednym. W Kuryi rezyduje obecnie 40 Kardynałów, mianowicie 31 Włochów (pomiędzy nimi 4 Biskupów suburbikarnych, Arcybiskup Parocchi z Bolonii i Biskup d'Avanzo z Calvi i Teano), 3 Francuzów (suburbikarny Biskup Pitra i Kardynałowie dyakoni de Falloux i Zigliara), 1 Austryak (Kardynał Franzelin), 2 Kardynałów niemieckich (suburb. Biskup Hohenlohe i Kardynał-dyakon Hergenröther), polski Kardynał wygnany Arcyb. gnieźn.-pozn. hr. Ledóchowski, 1 Anglik (Kard Howard) i 1 Ormianin (Kard. Hassun). Dyecezalnych Biskupów, ozdobionych kardynalską purpurą, jest, oprócz wymienionych już, we Włoszech tylko 3 (w Wenecyi, Rawennie i Weronie), we Francyi wraz z Algierem 6, w Austro-Węgrach 5, w Hiszpanii 4, w Portugalii 2, w Belgii, Anglii, Irlandyi i Ameryce po 1. Dziesięć zakonów duchownych i kongregacyi ma w św. Kolegium po jednym członku: Benedyktyni (Pitra, Biskup suburb. z Frascati), Dominikanie (Zigliara, Kard.-dyakon), Franciszkanie (Panebianco, Kard.-presb.), Augustynianie (Martinelli), Karmelici (Lluch y Garriga, Arcyb sewilski), regularni klerycy św. Pawła czyli Barnabici (Bilio, suburb. Biskup Sabiny), Jezuici (Franzelin, Kardynał-presb.), Redemptoryści czyli Liguoryanie (Dechamps, Arcyb. mechliński), Oblaci Niep. Pocz. NMP. (Guibert, Arcyb. paryzki) i Oratoryanie czyli Filipini (Newman, Kard.-dyak., rezydujący w Birmingham).— Po Kardynałach co do godności następują Patryarchowie. Jest ich 12, z tych 7 łac. obrządku, 5 obrz. maronickiego, syryjskiego, chaldejskiego, ormiańskiego i melchickiego. W r. 1881/82 mianował Leon XIII 2 Patryarchów, zachodnio-indyjskiego Moreno y Mazon i cylickiego Stefana Azariana. Dalsze rubryki podają spisy Arcybiskupów i Biskupów rezydujących, tytularnych, dygnitarzy kościelnych, którzy byli rezydującymi lub posiadali tytularne stolice, opatów i prałatów nullius dioeceseos delegatów apostolskich, wikaryuszów i prefektów ap., od Propagandy zależnych. Według tego hierarchia katolicka obejmuje oprócz Biskupstw t. zw. sububikarnych 149 Arcybiskupstw i 658 Biskupstw łac. obrz. i 27 Arcyb. i 47 Biskupstw wschodniego obrz. Ztąd przypada na Austryą-Węgry 11 Metropolii z 41 Biskupami sufraganami łac. obrz. 1 Arcybiskupstwo orm. obrz., 1 Arcyb. i 3 sufr. grecko-rumuńskiego obrządku, 2 Metropolie z 4 sufraganiami grecko-rusińskiego obrz.; na Niemcy 5 Arcyb. z 15 sufraganiami łac. obrz.: 7 Biskupstw niem. poddanych jest Stolicy Apost. bezpośrednio; na Francyą i kolonie 17 Metropolii, 71 Biskupstw łac. obrz.: na Belgią 1 Arcyb. i 5 Biskup.; na W. Brytanią, Irlandyą i Szkocyą 6 Metropolii 42 Bisk. i 1 Arcyb. ł. o.: na Grecyą 1 Arcyb. 2 Metrop. i 6 Bisk. ł. o.; na Włochy 37 Metrop., 156 Bisk. ł. o., oprócz tego 11 Arcyb. i 64 Bisk. jest podległych bezpośrednio Stolicy ś.; na Malcie 2 Bisk.; w Holandyi 1 Metrop., 4 Biskup.; w Portugalii 3 Metrop., 9 Biskup; w Hiszpanii 9 Metrop., 44 Bisk.; w Bośnii i Hercegowinie 1 Metrop., 3 Bisk. o. ł.; w Serbii 1 Arcyb. i 1 Bisk ł. o; w Rosyi i Polsce 2 Metrop. 13 Biskupstw ł. o. i 3 Biskupstwa gr. rusińs. obrz; w Szwajcaryi 6 Biskupstw podlega bezpośrednio Stolicy Apost.; w europ. Turcyi oprócz 1 Bisk., podległego bezpośrednio Papieżowi, jest 1 Metrop i 3 Bisk. o. ł. — W Azyi oprócz 1 Bisk poddanego bezpośr. Stolicy św. jest 1 Arcyb. 2 Metrop. i 5 Bisk. łac. ob. Pozostałe 25 Arcyb. i 37 Biskupstw do obrz. wschodnich należące, zawisłe są od Patryachów w Cylicyi, Antyochii i Babylonie. — W Afryce są 2 Bisk. Papieżowi podległe, 1 Metrop. z 2 sufraganiami i 7 Biskupstw, których Metropolici rezydują w Europie. — W Ameryce jest 29 Metrop. 146 Bisk., nadto 1 Arcyb. i 2 Bisk. Papieżowi wprost podległych i 2 Bisk. poddane Metropolitom rezydującym w Europie. — W Australii jest oprócz 3 Bisk. zależnych wprost od Papieża 3 Metrop. i 16 Bisk. Delegatur apostolskich w chwili obecnéj jest 7, apost. wikaryatów 114, z tych 10 w Europie (3 w Niemczech, 1 w Anglii, 1 w Szwecyi, reszta w Turcyi), 64 w Azyi, 14 w Afryce, 17 w Ameryce, 9 w Australii; apostol. prefektur (w krajach, gdzie nie ma zorganizowanej administracyi hierarchicznej) jest w Europie 6, w Azyi 5, w Afryce 14, w Ameryce 5, w Australii 3. Ojciec św. Leon XIII w 4 latach swych rządów erygował 3 arcybiskupstwa, 15 biskupstw, 6 wikaryatów apost. i 3 prefektury, nadto wyniósł 2 biskupstwa do godności arcybisk. i 1 prefekturę do rzędu wikaryatów ap. Następnie podane są nazwiska wszystkich Arcybiskupów, Biskupów itp dostojników kościelnych, z datą ich urodzenia i wyniesienia. Spis umarłych od 1 lutego 1881 do 31 marca 1882 wykazuje: 5 Kardynałów, 2 Patryarchów, 13 Arcyb. i 52 Biskupów. Pierwszą tę część książki zamyka wykaz jenerałów zakonnych kongregacyi, oraz spis wszelkich zakonów.

(Dokończenie nastąpi).

Redaktor i nakładzca ks. Władysław Jaskulski w Poznaniu. — Drukiem Jarosława Leitgebra w Poznaniu.